

ชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ท่องเที่ยววิถีไทย
เก๋ไก๋
สไตส์
ลึกซึ้ง

ก่อนไม้สีขาววางตัวตัดกันเป็นทางเขนขนาดประมาณความสูง
ของชายตะวันตกวางแนบอยู่ริมผนังโบสถ์โบราณริมแม่น้ำจันทน์
มันเป็นส่วนหนึ่งที่นำพาให้ลูกหลานคริสต์ศาสนิกชนอันเป็นประชากร
ส่วนหนึ่งของจันทบุรีมารวมกันในคำหนึ่งต้นฤดูฝน

ฟ้ารอบด้านมืดคล้ำ ทว่ากลับขับดันให้อาสนวิหารพระนางมารีอา
ปฏิสนธินิรมล หรือที่พวกเขาคุ้นจะเรียกกันว่าวัดโรมันคาทอลิกดูงดงาม
อลังการ ชุ่มโค้งประตู่หน้าต่าง ช่องกระจกสี รวมไปถึงยอดโดม
สีดำนะเมื่อมองบนบานแสงสเปตไลท์เหลืองอร่าม

วันนี้เป็นวันซ่อมใหญ่ของงานแห่พระเยซูที่ถูกรื้อถอนตั้งบนทางเขน
ตามตำนานวันประสูติใหม่ หัวคำเต็มไปด้วยพี่น้องคนไทยเชื้อสาย
เวียดนามหน่อเนื้อจันทบุรี พวกเขาจัดแจงนัดแนะจุดประกอบพิธี
บางคนนอกเล่าถึงรูปแบบพิธีกรรมต่อผู้ผ่านทาง น้อมนำศรัทธา
อันเหนียวแน่นของพวกเขาสู่โลกภายนอก

อีกฟากด้านของแม่น้ำสายเจียนจันทน์ ย่านตลาดโบราณที่เพิ่งผ่าน
ความคึกคักของบ่ายวันเสาร์กลับสู่สภาพสงบงดงามอย่างที่มีเคยเป็นมา
ถนนเล็ก ๆ สายนั้นโอบล้อมอยู่ด้วยห้องแถวโบราณทั้งปูนและไม้
ศิลปะประดับหลากหลายรูปแบบกลมกลืนไปกับความเป็นย่านการค้า
เก่าแก่ของจันทบุรี

ณ พิกัดเล็ก ๆ บนถนนไม้ที่สายที่โอบล้อมแม่น้ำโบราณ
มีต็อยคำหลากหลายที่เป็นดังจิกซอร์วุ้นสำคัญ ที่ต่างก็กระจัดกระจาย
อยู่ในแนวตาและชีวิตของคนที่นี่ ทั้งคนไทย คนจีน พี่น้องเชื้อสาย
เวียดนาม ที่เมื่อรวมกันเข้าก็อาจเป็นเรื่องเล่าขັນดีเรื่องหนึ่ง
ที่ใครสักคนอาจต้องเวียนวนทำความรู้จัก

แม้ว่ามันจะผ่านพ้นวันเวลามาเนิ่นนานเท่าไรแล้วก็ตาม

ย่านเย็นริมแม่น้ำจันทน์
ย่านการค้าโบราณของจันทบุรี
ปรากฏในการอยู่ร่วมของคนไทย คนจีน
และโดยเฉพาะศาสนิกชนไทยเชื้อสายเวียดนาม
พวกเขาอพยพเร่ร่อนหนีการเบียดเบียนศาสนา
ในแผ่นดินเกิดมาปักหลักอยู่ที่นี่นับร้อยปี
โดยมีอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล
เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ
มาเนิ่นนาน

จันทบุรี

ริมฝั่งน้ำและความผสมกลมกลืน

ธำกูร โกมารกุล ณ นคร...เรื่อง
ธนดิษฐ์ ศรียานงค์...ภาพ

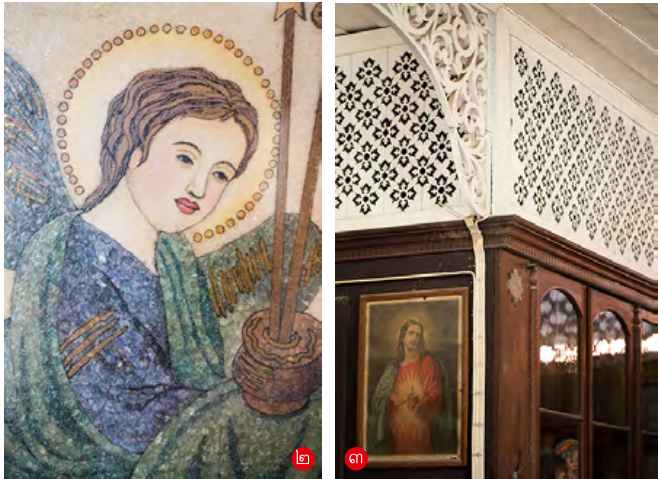
Old Chantaburi Waterfront of harmony

Takoon Komarakool Na Nakhon...Story
Thanadis Sriyanong...Photographs

Visit the "Chanthaburi Waterfront" on Sukhaphiban Road, Amphoe Mueang, Chanthaburi, an ancient commercial area by the bank of the Chanthaburi River that prospered more than 100 years ago. Experience the charm of the ancient wooden row houses, beautiful buildings with Chinese and Colonial art as well as their structure and decorations like the archways, eaves, and windows that have Vietnamese and Chinese carved work.

Walk to see the mixed images of ancient trading including the shops, local restaurants, local sweets as well as the coffee shop, beautiful cafes, and riverside restaurants that are decorated in harmony with the ancient district of the Chanthaburi River.

See the combination of ways of life of the Thai, Thai-Chinese, and Thai-Vietnamese. Visit the Chinese shrine, Cathedral of the Immaculate Conception (a Roman Catholic church), gems market, and see gems trading that is renowned worldwide in old Chanthaburi.

๑...

ไม่มีใครปฏิเสธได้ว่าโบสถ์ศิลปะกอธิกที่ตระหง่านอยู่ริมแม่น้ำจันท์หลังนั้นเต็มไปด้วยความงดงาม มันค่อย ๆ เผยเรื่องราวของผู้คนกลุ่มหนึ่งที่แรมรอนผ่านผืนทะเลมาสู่จันทบุรีแต่ครั้งสมัยกรุงศรีอยุธยา

เคียงข้างกับ**อาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธิณรมล**ที่ทุกวันนี้เต็มไปด้วยผู้มาเยือนไม่เคยขาดหายตั้งแต่เช้าจดค่ำ ชุมชนคาทอลิกเชื้อสายเวียดนามต่างตั้งบ้านเรือนอยู่รายรอบ ฝีมือช่างของพวกเขาตกทอดเป็นลายฉลุและส่วนประดับของบ้านไม้โอโถงหลายหลังทั้งแถบข้างโบสถ์และแถวริมแม่น้ำจันท์

แม้จะไม่หลงเหลือภาษาเวียดนามในคำพูดจาของลูกหลานชาวเวียดนามในทุกวันนี้ ทว่าศรัทธาในพระเจ้าของพวกเขาที่สืบทอดมาจกบรรพบุรุษยังคงมันไม่เสื่อมคลาย ชาวไทยเชื้อสายญวนเหล่านี้สืบเชื้อสายมาจากกลุ่มคาทอลิกชาวเวียดนาม ๑๓๐ คน ที่โยกย้ายหลบหนีการเบียดเบียนทางศาสนาในแผ่นดินเกิดมาแสวงหาบ้านหลังใหม่ริมแม่น้ำจันท์ราวปี พ.ศ. ๒๒๔๒ ปลายรัชกาลพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ สมัยกรุงศรีอยุธยา

พร้อม ๆ กับการเติบโตขึ้นเป็นชุมชนใหญ่ของ**ย่านท่าหลวงและตลาดล่าง** แถบ**ถนนสุขาภิบาล** อีกฟากฝั่งแม่น้ำจันท์ ตรงข้ามกับวัดโรมัน คนญวนที่ล่องเรือมาสู่เมืองจันทบุรีแต่ครั้งอดีตได้ปักรากผ่กฝั่งตัวเองอยู่ร่วมกันกับคนจีนและคนไทยพื้นเมืองของจันทบุรีเรื่อยมา

คนไทยเชื้อสายจีนคล้ายเป็นสัญลักษณ์ของย่านตลาด พวกเขามาถึงกลางเมืองจันทบุรีพร้อมเรือค้าขายในสมัยที่การเดินทางทางทะเลและแม่น้ำยังเป็นทางเลือกหลัก ความลำบากแร้นแค้นในแผ่นดินเกิดผลักดันให้คนจีนแต่จิว จีนฮกเกี้ยน และจีนแคะ ปายหน้ามาสู่แผ่นดินสยาม รวมถึงจันทบุรีกันเป็นระลอก พวกเขาหลงหลักปักฐานและเติบโตพร้อม ๆ กับภาพ

การค้าในท้องแถวอันเป็นอาชีพถนัด หลายคนเมื่อสร้างครอบครัวที่มั่นคงก็สมัครเข้ารับราชการจนได้บรรดาศักดิ์ ลูกหลานที่เติบโตมาในความมั่งคั่งล้วนเป็นเจ้าของกิจการต่าง ๆ ในเมืองจันท์ หรือดำรงตำแหน่งท่านขุน คุณหลวง กันหลายคน หลายตระกูล

เราเดินข้ามสะพานหน้าวัดโรมันคาทอลิก มันคล้ายเส้นสายเล็ก ๆ อันเก่าแก่ที่เชื่อมโยงคนฝั่งตลาดล่างเข้ากับฝั่งที่เราเดินผ่านพื้นมา คนญวนและคนจีนในตลาดก็คงใช้สะพานหรือทำน้ำหลาหลายแห่งที่ไล่ไปตามถนนสุขาภิบาลในการพึ่งพาใช้ชีวิต น้ำในแม่น้ำจันท์ขุดแห้งและไม่ใสสะอาดดังที่ใครหลายคนใช้อาบกินในอดีต แต่มันก็งดงามเสมอยามยืนมองมันเอื่อยไหลข้างเคียงย่านตลาดโบราณ

“แต่ก่อนน้ำในแม่น้ำสะอาด กุ้ง ปลา หอยนี่หากันได้สบาย ๆ” **พณท์ สุขสบาย** เล่าย้อนความหลังในบ้านของขุนบูรพาภิผล ปู่ของเขา ห้องแถวที่ยาวเหยียดไปจดแม่น้ำจันท์ปรากฏเป็นร้านขนมไข่ พณท์และป้าได้ ผู้เป็นแม่ยึดมั่นเป็นอาชีพสืบเนื่องมาจนทุกวันนี้

เจานั่งลงเคียงข้าง**ป้าได้** เธอเล่าถึงยุคที่เรือใบยังล่องเข้ามาค้าขายถึงในต้วลำน้าจันท์ “ถนน ทางเดิน แต่ก่อนต่ำกว่านี้เยอะ ปู่**อิฐแดง** คนใช้จักรยานกันเป็นหลัก รถราไม่ค่อยมีหรอก” พณท์เองไม่ทันเห็นภาพที่ว่า แต่ก็ยืนยันได้ว่าทั้งคนจีน คนญวน และพ่อค้าแม่ค้าต่าง ๆ ล้วนต้องใช้แม่น้ำจันท์เป็นเส้นทางหลักในการค้าขายและดำเนินชีวิต

“แต่ก่อนแถวท่าหลวง ตลาดล่าง มีแต่เรือ เรือใบโบราณทุกชั่ว เรือสินค้าจากซุง เรือจากแหลมสิงห์ เสม็ดงาม พวกนี้มีสินค้าหลายอย่าง ไม่เหมือนกัน ใครจะไปกรุงเทพฯ ยุคนั้นต้องล่องเรือเล็กไปท่าแหลบก่อนแล้วไปต่อเรือเมด คนจีนก็นิยมส่งลูกหลานไปเรียนกรุงเทพฯ กันนะ” ป้าได้ยกขนมไข่ที่อบได้ทีออกจากเตา กลิ่นหอมห่มคลุมท้องแถวโบราณของขุนบูรพาภิผลจนอบอวล

ล่วงมากกว่า ๖๐-๗๐ ปี ในความทรงจำของเหล่าเฒ่าชราริมแม่น้ำ

จันท์ ที่ภาพคุ้นตาคือการพบกันระหว่างภูเขากับทะเลผ่านสินค้าและความเจริญหลากหลายที่ปรับเปลี่ยนเข้ามา ทั้งหนังกววด หนังสือ หนังสือเลื่อม ชีค่างควว กระวาน กานพลู พริกไทย ลูกสำรอง และของป่าจากแถบทิวเขาคิชฌกูฏและสอยดาว หรือปูปลาจากฝั่งทะเล

“กุ้งก้ามกรามในแม่น้ำนี้เยอะครับ คนจันท์เขาเรียกกุ้งหลวง ปลาต่าง ๆ อย่างปลาแห ปลาคนน้ำจืด ปลากะสูบ เราเอามาทำอาหารกันหลากหลาย ยิ่งพวกคนญวนนะ หาปลากันเก่งจนเป็นอาชีพเลยทีเดียว” พณท์เสริมท้ายฉายภาพแม่น้ำอันสมบูรณ์ในอดีต

ในตรอกกระจ่างและศรีจันทร์ที่เชื่อมกับถนนสุขาภิบาลช่วงปลายตลาดล่าง ช่วงวันธรรมดาที่ตลาดพลอยยังไม่เปิด ตามตรอกซอยเต็มไปด้วยแม่มุมของวันวาน

“ตอนป้าเด็ก ๆ นะ เรามีแต่ดูพวกผู้ใหญ่จับปลา ส่วนผู้ใหญ่อย่างย่า ป้าทอเสื่อกันตลอด” **วัชรา อารีพรรค-ป้าตุ้ม**ค่อย ๆ ถอดสลักกลอนและเปิดบานเพี้ยมออกที่ละบาน บ้านไม้สี่ทาอายุร้อยกว่าปีท้ายถนนกระจ่างซอย ๔ หลังนี้สวยงามด้วยลายฉลุฝีมือช่างญวน มันเก็บงำทั้งชีวิตและศรัทธาของคนญวนริมน้ำจันท์มาหลายต่อหลายช่วงอายุคน

ลมบ่ายริมแม่น้ำหน้าบ้านแผ่วผ่านสวนเล็ก ๆ หลังป้าตุ้มละวางชีวิตราชการที่เมืองกรุง กลับสู่บ้านที่พระเจ้าและครุ่นปยุ่หาหล่อหลอมเธอมาคล้ายโลกนอกซอยค่อย ๆ เคลื่อนเปลี่ยนไปไม่มีวันหวนกลับ แต่กับบ้านโบราณเลขที่ ๕ หลังนี้ คล้ายมันยังคงเดิม

ผืนไม้กระดานหน้ากว้างราว ๑ เมตร ความยาวเทียบเท่าตัวบ้านทั้งหลังไม่มีต่อท่อน ทำเอาเราตื่นตะลึง ป้าตุ้มเล่าว่าจันทบุรีในอดีตเป็นเส้นทางลำเดียวไม้ตะเคียนทองจาป่าแถบตำบลตะเคียนทอง พลวง และคลองพลู

“มันตั้งแต่ยุคของปู่ป้าแล้ว ไม้ตะเคียน ไม้สัก แต่ก่อนมาถึงที่นี่ไม่ยาก” ยังไม่รวมเฟอร์นิเจอร์โบราณ แท่นบูชาพระคริสต์ที่สลักเสลาละเอียดลออ “เดี๋ยวนี้หากคนทำแบบโบราณไม่ได้แล้ว ช่างล้มหายตายจากไป

คนไทยเชื้อสายญวนริมแม่น้ำจันท์นั้น ส่วนใหญ่นับถือคริสต์เป็นคาทอลิกที่เคร่งครัด ภายในโบสถ์วัดโรมันของพวกเขางดงามด้วยรูปปั้นเทพต่าง ๆ แวดล้อมด้วยศิลปะกรูกระจกสีสวยงาม (ภาพ ๑) ภาพพระนางมารีอาประทับด้วยพลอยจันท์ (ภาพ ๒) ยิ่งสะท้อนกับงานช่างอันละเอียดอ่อนของพวกเขา รวมไปถึงลวดลายฉลุไม้บัวฉัตร (ภาพ ๓ และ๔) ขณะติดตามบ้านของคนญวน แท่นบูชาที่ทำด้วยไม้และนกคำสอนภาษาเวียดนาม (ภาพ ๕)

พร้อม ๆ คนจ้างนั่นละ” ป้าสะท้อนถึงความงดงามอันนานเนิน

จากแต่เดิมที่อาชีพดั้งเดิมของคนญวนในยุคปู่ ยุคพ่อ ของป้าตุ้มและอีกหลายคนคือการประมงและทอเสื่อ ว่ากันว่าในอดีตตามบ้านญวนริมน้ำทุกหลังต้องมีทอเสื่อ มีราวตากกกย้อมสี มีภาชนะย้อมสีและคนปั่นเอ็นที่สำคัญ มีชีวิตที่ต่อสู้หาประโยชน์ริมแม่น้ำจันท์

จะว่าไป ทักษะการทอเสื่อของคนญวนนี่เองที่เป็นจุดเริ่มต้นของงานหัตถกรรมเลื่องชื่อของจันทบุรี ก่อนที่พวกเขาจะเติบโตและหันไปหาอาชีพทำพลอย ค้าพลอย จนเรืองรุ่ง การทอเสื่อกลับไปตกอยู่ที่บ้านบางสระแก้ว แหล่งกนกชั้นดี คนบ้านบางสระแก้วจดจำเทคนิคการทอเสื่อของเหล่าชาวเวียดนามพจนพัฒนาการทอเป็นของตัวเองเช่นทุกวันนี้

“มันปนเปกันมานานแล้ว ไทย ญวน จีน ขมมญวน อาหารญวนนี่ก็กลายมาเป็นอาหารพื้นบ้านจันทบุรีหลายอย่าง ขมมเบ๊จ๊อง ขมมไก่ ญวน ขมมโบ๊ เครื่องในต้ม หมูชะมวง ก้วยเตี่ยวผัดปู” ป้าตุ้มเล่าสบายริมแม่น้ำจันท์ บ้านไม้เก่าแก่หลังหนึ่งก็เช่นกัน ที่ผ่านการคละเคล้าของยุคสมัยและชีวิตคน

จะมีก็เพียงศรัทธาจริงแท้ต่อพระผู้เป็นเจ้าของผู้เป็นอยู่ที่นี่สถิตอยู่ด้านใน ที่บ่งบอกว่าคนได้ร่มหลังคานั้นเป็นใครและมีที่มาที่ไปอย่างไร

การทำพลอยคือหนึ่งในธุรกิจที่สร้างความมั่งคั่งให้คนจีนที่
เหมืองเล็ก ๆ ยังคงปรากฏให้เห็นแถบเขาพลอยแหวน (ภาพ ๑ และ ๓)
ทุกวันนี้นอกจากเมืองจันทน์ก็จะเป็นแหล่งซื้อขายพลอยระดับโลกแล้ว
(ภาพ ๔ และ ๕) ที่นี้ยังเต็มไปด้วยช่างเจียรในพลอยฝีมือเยี่ยม (ภาพ ๖)

๒...

ในถ้อยคำของเหล่าเผ่าชาวย่านท่าหลวงและตลาดล่าง ใครต่อใครก็มักกล่าวว่าการสร้างสะพานดำรงรัตน์ หรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่าสะพานวัดจันทน์ คือจุดเปลี่ยนแปลงของย่านการค้าเก่าแก่กลางเมืองจันทบุรี

แม่น้ำสองฟากฝั่งเชื่อมเข้าหากันได้รวดเร็วยิ่งขึ้น ทำน้ำตามตลาดที่แยกย่อยบนถนนสุขาภิบาลอย่างท่าหลวง ท่าหมอบทอด ท่าประขานิยม ท่าแม่ผ่องศรี ท่าวัดโรมันคาทอลิก และท่าตาโทค่อย ๆ เติบโตไปพร้อมกับ การขนส่งสายอาชีพเรือแจวข้ามฟาก ถนนนำพาการซื้อขายไปสู่ตลาดแห่งใหม่อย่างตลาดน้ำพุที่ตั้งขึ้นราวปี พ.ศ. ๒๕๐๓ ย่านท่าหลวงและตลาดล่างกลายเป็นบ้านของผู้อยู่ที่ตกทอดการค้าโบราณอยู่อย่างงันเจียบ

กระแสธุรกิจพลอยที่เริ่มสร้างภาพใหม่ให้เมืองจันทบุรีราวปี พ.ศ. ๒๕๐๐ ก็เช่นกัน มันนำพาให้ชุมชนเล็ก ๆ แห่งนี้เกิดการเปลี่ยนแปลง ชาวญวนนั้นหันหลังให้แม่น้ำ หันไปหาอาชีพเจียรในพลอยกันเป็นกลุ่มแรก ๆ เปลี่ยนภาพบ้านทอเสื่อมาเป็นบ้านเจียรในพลอยจนถึงปัจจุบัน

ธุรกิจการทำพลอยแผ่ความรุ่งเรืองไปทั่วเมืองจันทบุรีและห้อมย่านใกล้เคียง ทับทิมสยามที่ขึ้นชื่อเรื่องความแกร่ง เจียรในได้เนื้อและน้ำหนัก ถูกค้นหา ผิวนิคมตามเนินเขาถูกเปิดขึ้นเป็นเหมืองพลอย ทั้งแถบบางกะจะ เขาพลอยแหวน ท่าใหม่ ว่ากันว่าราวปี พ.ศ. ๒๕๑๕ จันทบุรีเต็มไปด้วยความมั่งคั่งถึงขีดสุดในธุรกิจพลอย พ่อค้าพลอยจากต่างชาติเดินทางเข้าออกมาจนถึงตรอกเล็ก ๆ อย่าง**ตรอกกระเจ้า**ที่เชื่อมโยงกับ**ถนนศรีจันทร์**กันคละคลำ

“บางคนว่าพลอยจันทน์หมดไปแล้ว ขุดอย่างไรก็ไม่คุ้ม แต่จริง ๆ ทุกวันผมก็เห็นพ่อค้าเร่เอาพลอยมาขายร่วมกับพลอยอู่ฟ” ในห้องแถวไม้ชั้นเดียว ตรงหัวมุมตรอกกระเจ้าชนกับถนนสุขาภิบาล **หิรัญ คำชาย** พ่อค้าพลอยจากท่าใหม่นั่งโกลนพลอยอยู่เจียบ ๆ มีเพียงเสียงเครื่องโกลนดังโกลกกราก พลอยอู่ฟ หรือพลอยจากทวีปแอฟริกากลายเป็นแหล่งหากินใหม่ของ

พ่อค้าพลอยจากทั่วโลก จริงอยู่ หิรัญบอกกว่าทับทิมสยามนั้นขึ้นชื่อเรื่องความแกร่ง น้ำงาม เจียรได้เนื้อสวย เสียเนื้อพลอยน้อย ซึ่งส่วนใหญ่เคยถูกขุดขึ้นมาจากเนื้อดินถิ่นภูเขาแถบท่าใหม่ ไหลลงไปถึงสระแก้ว จวบชายแดนเขมร ซึ่งทำให้นักธุรกิจเหมืองพลอยเมืองจันทน์กลายเป็นเศรษฐีมาจกต่อมาก แต่จนถึงวันนี้พลอยจากเมียนมา กาญจนบุรีที่โด่งดังเรื่องนิล หรือพลอยอู่ฟ กลับไหลเข้ามาสู่เมืองไทย เหตุด้วยที่ว่างานเจียรในพลอยของช่างบ้านเรานั้นละเอียดและเป็นที่ยอมรับในวงการอัญมณีโลก

“ผมเองก็ไปซื้อพลอยที่แอฟริกา มาดากัสการ์ ไปสัมปทานทำเหมืองกับเขา หมดไปเยอะ นึกเขาก็มี โดนน็อกก็มี” ศัพท์แสงในวงการคนค้าพลอย คำว่า “น็อก” นั้น หิรัญสรุปเองง่าย ๆ ก็คือได้กำไร

พ่อค้าพลอยลงทุนข้ามน้ำข้ามทะเล กำเงินล้านไปเพื่อได้พลอยดิบจากต่างแดน ดีที่ว่าเขาเป็นคนเผาพลอยในตัวด้วย พลอยดิบเนื้อดีหลากสีผ่านสายตาของเขารวมไปถึงพ่อค้าพลอยจากทั่วโลก เดินทางกลับมาสู่เมืองไทย

“คนเผาพลอยต้องแม่นเรื่องไฟ เรื่องธาตุ เรื่องการดูแล” หิรัญพาเราเข้าไปดูเตาเผาที่ให้ความร้อนได้ถึง ๑,๘๐๐ องศาเซลเซียส ก่อนจะมานั่งโกลนพลอย หรือวางเหลี่ยมให้เหลือเนื้อพลอยมากที่สุดก่อนเจียรใน

วงเวียนแห่งอัญมณีนับแสนนับล้านบาทหลาไหลตวงเองอยู่ในย่านท่าพลอยแถบริมแม่น้ำจันทน์ กว่าจะก่อเกิดพลอยน้ำงามลักเม็ด มันผ่านมือผู้คนหลากหลาย ช่างเจียรในอย่าง**อนุชิต พวงยี่ล็ก** เล่าว่า พลอยแต่ละชนิดล้วนต้องการคนเข้าใจมันอย่างยิบย่อย

ในตรอกเล็ก ๆ บนถนนสุขาภิบาล อนุชิตและเพื่อนผองชาวสุรินทร์ ยึดอาชีพช่างเจียรพลอยมากกว่า ๓๐ ปี โต๊ะเจียรพลอยวางเรียงด้วยเครื่องมือหลากหลาย ไฟทั้งสแตนเลสสะท้อนพลอยแต่ละเม็ดให้ขึ้นสี ทั้งแซฟไฟร์ มรกต โกลเมน บุศราคัม ทับทิม ช่างเจียรพลอยรุ่นดั้งเดิมล้วนดูออกว่ามันจะออกมา น้ำงามลักแคไหน

“เม็ดไหนเหลี่ยมไม่สวย ราคามันก็ไม่ได้มาตั้งแต่เป็นพลอยหุงแล้ว” อนุชิตเรียกพลอยที่เผาและโกลนจนเรียบร้อยก่อนมาถึงมือเช่นนั้น เรามันมอง

ขั้นตอนของเขาอย่างผลิตพลิน ไม่น่าเชื่อว่าพลอยเม็ดเรือนหมื่นเรือนแสนจะผ่านมือผู้คนทีดูเรียบง่าย คงเป็นทักษะและความชำนาญเป็นเลิศต่างหาก ที่ซุกซ่อนอยู่ภายใน

พลอยที่ถูกเจียออกมานับเป็นกระรัต เม็ดที่ให้กระรัตเยอะ ช่างเจียรก็จะได้ค่าแรงมากขึ้น การนั่งหลังขดหลังแข็งและเพ่งมองเหลี่ยมหินสีสะท้อนแสง ทำให้เขาจะหลงรักและหวงแหนห้วงยามแห่งการพักผ่อนและผ่อนคลาย หลังเลิกงานมากกว่า

ค่าแรงในการเพิ่มคุณค่าของช่างเจียรพลอยอาจไม่มากมายอะไรนักหากเทียบกับการที่มันถูกนำไปขายต่อให้ผู้ซื้อที่ปลายน้ำของวัฏจักรพลอย ทว่ามันก็ทำให้คนบางคนยังหายใจและอยู่ในพื้นที่เล็ก ๆ แห่งหนึ่งที่ปมเพาะการงานและชีวิตเขาขึ้นมา

“เหนื่อยกันคนละช่วงนะ ผมว่า อย่างเป็นคนขุดพลอย ทำเหมืองนี้ก็ได้เงินก่อนใคร” เราป้ายหน้าจากแม่น้ำจันทน์ออกมาที่แถบเขาพลอยแหวน ที่อำเภอท่าใหม่ **ลุงสำราญ รักตันติเกียรติ** และหุ้นส่วนย่ำเดินอยู่ท่ามกลางหลุมดินล้นแฉะที่ถูกเปิดขึ้นจนลึกเป็นลิบ ๆ เมตร

“งานขุดมันเหนื่อย ร้อน งานหนัก มันเหมือนดันธนูของพลอย” ทุกวันนี้ลุงสำราญเปิดพื้นที่ดินส่วนตัวเชิงเขาพลอยแหวน ขุดมันลึกลงไปเรื่อย ๆ ได้พลอยบ้าง ได้ “ซี” อันเป็นศัพท์ที่พวกเขาเรียกหินที่ปะปนมาบ้าง ทว่า มันยังคุ้มค่าเสมอเมื่อขุดค้นไปเจอพลอยที่คาดเดาได้ว่าเมื่อเผาแล้วได้น้ำดี

บางทีส่องออกมาก็รู้ว่าเป็นเขียวส่อง โกลเมน พลิน เช่นนั้นคนทำพลอยจึงมักทำงานหนักในหลุมขุดกันช่วงแดดจัด “ช่วงฝนนี้หยุดเลย อันตราย ฟ้าผ่าง่าย ๆ แรมันมีผล”

เรานั่งพักกันได้ดั้นมะขาม วันนี้ลุงและเพื่อนป้ายปืนไปบนสายพานลำเลียงดิน ตะแกรงร่อนมันออกมาได้เจ็ดแปดเม็ด ดีเป็นเงินที่ไปถึงพ่อค้าพลอยน่าจะไม่เกิน ๑,๕๐๐ บาท

ทุกวันนี้การขุดหาพลอยจันทน์อาจไม่ใช่จุดหมายของคนค้าพลอยรุ่นใหม่ การซื้อขายและเก็งกำไรจากพลอยอู่ฟดูจะง่ายและเห็นเงินได้เร็วกว่า

ทว่าก็ยังมีคนอย่างลุงสำราญที่เชื่อมั่นว่าก้อนหินหลากสีที่ใช้เรียวแรงแลกมาซึ่งความงามเหล่านั้น ยังคงนำความหวังและชีวิตที่ดีขึ้นมาสู่เขา บนเนื้อดินที่พร้อมจะลงพิชพรรณต่อไปยามเมื่อพลอยหมดไปจากหลุม

บางทีชีวิตก็มีทางเลือกอยู่ไม่มาก อาจขึ้นอยู่กับว่าหัวใจของใครจะหล่อหลอมอยู่ด้วยความเด็ดเดี่ยว แน่วแน่ และคงทนมากไปกว่ากัน

เราพบว่าสายวันเสาร์นั้น ริมแม่น้ำจันทน์ตรงตรอกกระเจ้าคล้ายโลกอีกใบ

“ตลาดพลอยเมืองจันทน์เปิดศุกร์-เสาร์ครับ แต่วันเสาร์นี่คึกคักที่สุด” **ฐนภัทร ท่าม่วง** ตัวแทนจากสมาคมผู้ค้าอัญมณีและเครื่องประดับจันทบุรี พาเราเดินอยู่บนถนนโบราณตั้งแต่เช้า ห้องแถวหลายหลังที่เคยมีคนเผาพลอยหรือช่างเจียรต่างหับประดุ คนที่มีพลอยดีต่างมารวมกันแถบตรอกกระเจ้าตั้งแต่ชอย ๔ ไปถึงชอย ๗ ไหล่เลี้ยวไปยังถนนศรีจันทร์ ข้ามฟากไปยังห้องแถวทันสมัยอีกหลากหลาย

มันเป็นตลาดเทรดพลอยอันน่าที่กับฉากและชีวิต พ่อค้าพลอยที่ส่วนใหญ่เป็นชายชาวอินเดีย อาหรับ จีน และชาติตะวันตก โดยเฉพาะฝรั่งเศษ ตั้งโต๊ะโอบเอนแอร์นั่งเรียงกันสองฟากชอย ป้ายราคาและชนิดอัญมณีที่รับรองวางตรงหน้า ผู้ค้าพลอยรายย่อยต่อรอรากันแข่งแซ่ซึกไว้

“บางคนมีทริกเยอะครับ ฟ้าครั้นนี้ยังไม่ขาย ไม่เจรจา หากเขามีพลอยดี ต่อรองแดดจัด ให้สะท้อนเหลี่ยมเจียรในจนขึ้นสีสุกใส พลอยจะมีราคา ต่อรองได้มาก” ฐนภัทรตอบเราครั้งส่งสัยถึงใครหลายคนที่จะอดทนงรอ เดินเข้าเดินออกแต่ละชอกชอยที่เต็มไปด้วยเงินจำนวนมหาศาลที่กำลังลอยคว้างอยู่ในบทสนทนาต่อรองซื้อขาย

โลกของพลอยหดยืนเคียงข้างการเติบโตของชุมชนริมน้ำจันทน์มาอย่างแยกกันไม่ออก ราวกับว่าในนามของความเป็นเปลี่ยนแปลง ไม่มีใครละเลยถึงภาพแยกย่อยของกันและกัน ไม่ว่าจะดีหรือร้าย ชบเขาหรือเรื่องรุ่ง ต่างก็มีเฉพาะผู้ที่ใช้จ่ายลมหายใจอยู่กับมันเท่านั้น ที่เข้าใจคำว่าทิศทางชีวิตได้ดีที่สุด

๓...

ถนนสุขาภิบาลริมแม่น้ำจันทคล้ายโลกอีกใบที่หมุนเคียงขนานไปกับ
คืนวันปัจจุบันอย่างกลมกลืน

ความยาว ๑ กิโลเมตรกว่า ๆ นำพาเราไปพานพบกับอดีตของย่าน
เก่าจันทบุรีที่ยังเปี่ยมลมหายใจ จากตลาดล่างไล่เลยเลียบบนถนนแม่น้ำจันท
ไปสู่ท่าหลวง เรือนแถวโบราณทั้งไม้และปูน แตกต่างทั้งงานช่างตกแต่งและ
โครงสร้างสถาปัตยกรรม ลวดลายจำหลักไม้แสนวิจิตรตามหน้าต่าง ประตู
ช่องลม ล้วนดึงดูดให้แต่ละก้าวผ่านไปอย่างรื่นรมย์

ป่าใต้และลูกชายยังคงหันหน้าเข้าหาอบขนมไข่ภายใน**บ้านของขุน
บุรพาภิผล**ย่านตลาดล่าง ห้องแถวชั้นเดียวอายุร้อยกว่าปีคงความงามไว้ที่
ลายจำหลักเถาอรุณที่ด้านใน ไล่เลยไปไม่กี่ไกล ทางซ้ายมือคือซากกำแพงก่อ
อิฐฉาบปูนดำที่เคยเป็น**บ้านตลาดของพระยาวิเชียรยาศิ (แบน บุณนาค)**
ข้าราชการที่เคยรับหน้าที่สำคัญในการปกครองเมืองจันทบุรี ที่ยังคงไล่เรียง
เชื้อสายพี่น้องลงมาถึงลูกหลานบนนาคแถบเขาบายศรีที่อำเภอท่าใหม่

บ้านของหลวงประกอบนิติสารชัดเจนสถาปัตยกรรมแบบจีนไว้
ตรงหน้าบ้าน ชุ่มประตูดานข้างจีนราวฉากในภาพยนตร์ย้อนยุค รายล้อม
รอบด้านไปนีย่านตลาดล่างคล้ายภาพเก่าใหม่ผสมผสาน ทั้งบ้านอยู่ของ
เหล่าผู้เฒ่าผู้แก่อันแสนมั่งคั่ง หรือที่ถูกปรับปรุงเป็นร้านกาแฟ ร้านขาย
ของที่ระลึกโดยลูกหลาน ซึ่งล้วนเข้าอกเข้าใจในการเก็บอนุรักษ์อาคารไม้
ลายฉลุขนมปังขิง ราวระเบียบเหล็กหล่อเป็นลวดลายวอกวน พวกเขาผ่าน
พาย่านการค้าโบราณไปในการค้ายุคใหม่อย่างอ่อนน้อมประนีประนอม

บ้านเรียนรัฐชุมชนเลขที่ ๖๙ คล้ายหนึ่งในแลนด์มาร์กบนถนน
สุขาภิบาล มันไม่เคยห่างหายผู้มาเยือน ห้องแถวไม้ผสมปูนที่ทางตระกูล
ปฏีรูปานุสร ทายาทของขุนอนุสรสมบัติ (ม็อก) ผู้ก่อสร้างได้ยกให้กับชุมชน

ผ่านการดูแลของชมรมพัฒนาริมน้ำจันทบูรและบูรณะโดยสถาบันอาศรม
ศิลป์ มันถูกฟื้นฟูพลิกฟื้น รวบรวมภาพร่างในอดีตของย่านการค้าเก่าแก่ที่
โอบล้อมมาจัดแสดงไว้อย่างมีชีวิตชีวา

แถบถนนประชานิยมคือจุดแบ่งระหว่างตลาดล่างกับท่าหลวง วง
หมากรุกหน้าศาลเจ้าไม่เคยสร้างชาสมาธิก เป็นภาพเดียวคู่ ผู้คนเดินสวน
ขวักไขว่กลมกลืนระหว่างนักท่องเที่ยว พ่อค้าแม่ขาย รวมไปถึงผู้ที่ใช้ชีวิต
จริงอยู่บนถนนโบราณเส้นนี้

“เราสรุปกันว่าจะใช้วัฒนธรรมนำการค้าค่ะ” หลังเดินเข้าสู่ย่าน
ท่าหลวง เวียนแวะเยี่ยมชมห้องแถวไม้จนจดจำมุมงดงามแทบไม่หมด
ปัทมา ปรางพันธ์-หนู เชื้อเชิญให้เราอดรอกเท้าก้าวเข้าไปเป็นส่วนหนึ่ง
ในอดีตของอาคารตึกทรงฝรั่งของ**บ้านพักประวัติศาสตร์ หลวงราชไมตรี**
ที่ตั้งอยู่เยื้อง ๆ กับร้านไอศกรีมตราจระวดอันเนื่องแน่นวัยรุ่นในวันหยุด
ชมรมพัฒนาริมน้ำจันทบูรที่พี่หนูเล่าถึง จริง ๆ แล้วประกอบขึ้นด้วย
ความเรียบง่ายทว่าจริงแท้และเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับชุมชน พวกเขาปรับตัว
กันขึ้นด้วยการอยากเห็นย่านการค้าโบราณที่หล่อหลอมลูกหลานจนได้ดี
มั่งคั่งยังคงเคียงคู่แม่น้ำจันท

**“โมเดลบ้านเลขที่ ๖๙ นั้นเป็นที่แรกค่ะ บ้านหลวงราชไมตรีนี่เป็น
ที่ต่อมา”** ปัทมาเล่าถึงการหันมาดูแลและอนุรักษ์อาคารบ้านเรือนริมน้ำ
จันทของคนที่นี่ พวกเขาเริ่มจากทำให้คนภายนอกรู้ว่าชีวิตตลาดยังคงมี
ลมหายใจ รณรงคิให้แต่ละบ้านเปิดบ้านเผยอดีตอันงดงามผ่านส่วนตกแต่ง
และรูปแบบการค้าให้คนข้างนอกที่ผ่านมาได้รู้จักและเข้าใจ

**“เราเรียนรู้และเป็นเจ้าของชุมชนร่วมกันค่ะ บ้านนะของใครของมัน
แต่ความเป็นย่านนั้นเป็นส่วนรวม”** การรวมตัวกันและร่วมมือกับสมาคม
และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเรื่องการอนุรักษ์ส่งผลให้การฟื้นฟูอาคารต้นแบบ
อย่างบ้านเลขที่ ๖๙ และบ้านหลวงราชไมตรีต่อยอดเป็นรูปธรรม

เราค่อย ๆ ก้าวเข้าไปในรีสอร์ทที่เล่าเรื่องผ่านบ้านตึกของคหบดีผู้
มั่งคั่งและมีส่วนร่วมในการสร้างอดีตที่เคยเรืองรองริมน้ำจันท ห้องทับถูก
ฟื้นฟูด้วยความเข้าใจในการซ่อมบ้านด้วยปูนหมักปูนดำ ตกแต่งโชว์
ข้อเสอันเป็นโครงสร้างโบราณ แบ่งซอยออกเป็นห้องสำหรับรับแขกผู้มา
เยือนให้รื่นรมย์ริมน้ำภายใต้ภาพอดีตที่ยังหายใจ

“ที่นี่เป็นของชุมชนค่ะ เป็นโมเดลธุรกิจเพื่อสังคม” พี่หนูเล่าถึงการปรับ
เปลี่ยนบ้านโบราณให้กลายเป็นรีสอร์ทสวยคลาสสิก โดยทางนายแพทย์
ประสานพงศ์ ปุณศรี ทายาทของหลวงราชไมตรี ให้ทางชุมชนเช่าเพียง
เดือนละ ๑ บาท และได้รับทุนในการปรับปรุงแรกเริ่มมาถึง ๒๐๐,๐๐๐
บาท โดยมีข้อแม้เพียงว่าต้องพื้นที่ส่วนกลางจัดแสดงอดีตของย่านการค้า
เก่าและเปิดให้ชมฟรี

การระดมทุนเพื่อปรับปรุงและสร้างเป็นรีสอร์ทเป็นไปอย่างอุนเอื้อ
และรอบคอบ ใครมีมากลงมาก ใครมีน้อยลงน้อย มีทั้งเศรษฐีและชาวบ้าน
ธรรมดา โดยรายได้จะใช้ในการปรับปรุงดูแลบ้านเรือน เพื่อชุมชน หลัง
จากนั้นจึงเป็นส่วนของการปันผล

บ้านโบราณของหลวงราชไมตรี (ปุม ปุณศรี) คหบดีที่น่าพาการ
ปลูกยางพารามาสู่ภาคตะวันออกเป็นคนแรกหลังนี้เต็มไปด้วยคุณค่าทาง
ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เล่าเรื่องราวของเจ้าของที่เต็มไปด้วยภาพ
ย่อยสู่สภาพใหญ่ของชุมชนตลาดเก่าแก่แห่งหนึ่ง และอย่างถึงที่สุด เป็น
เหมือนภาพร่างที่ใครหลายคนที่อยู่รายล้อมต่างหวงแหนและต้องการดูแล
รักษา

เป็นภาพที่อาจบ่งบอกได้ว่า ช่วงชีวิตของพื้นที่เล็ก ๆ แห่งหนึ่งนั้น
ยังคงยืนยาวเสมอ หากผู้คนที่ยังเหยียบยืนอยู่ตรงนั้นยังพร้อมจะหันหน้า
เข้าหาอนุคนอมดูแล

.....

ความงามของห้องแถวไม้และตึกปูนเก่าแก่
ตลอดถนนสุขาภิบาลคือความรื่นรมย์ราว ๑ กิโลเมตรกว่า ๆ
ริมแม่น้ำจันท มันสะท้อนถึงอดีตอันเรืองรองผ่านส่วนประดับ
ทั้งประตูไม้ ช่องลม เซึ่งชายที่ละเอียดอ่อนประณีต
บางหลังก็ก่อสร้างด้วยศิลปะตะวันตกฝีมือช่างเวียดนาม
ทุกวันนักท่องเที่ยวแห่ไปด้วยผู้มาเยือนไม่เคยสร้างชา
ขณะก็ลูกหลานเมืองจันทก็ปรับเปลี่ยนบางห้องเป็นร้านร่วมสมัย
เคียงข้างกับขนมโบราณของรุ่นย่ายาย

ประกายแสงจากพลอยหลากสีแวบแวม มันยิ่งเลอค่าเมื่อประดับอยู่บน
แหวนกลไก หรือที่คนจันทที่คุ้นจะเรียกมันว่า “แหวนปู” อันเป็นเอกลักษณ์
หนึ่งของจันทบุรี **มณฑา (ป้าแต้ว)** และ**มนตรี ภูมิภักดี** สองแม่ลูกยังคง
สืบสานการทำแหวนกลไกจากกังลั่น ช่างทำแหวนโบราณ ยามที่เราตาม
หาคนทำแหวนกลไกออกหางแม่น้ำไปไกลถึงแถบตำบลพลั่ว

แหวนกล ๑ วง ประกอบด้วยเส้นแหวน ๔ วง ดัดงอเฉพาะส่วนเฉพาะทอง
และและเข้ากลเป็นวงเดียวด้วยความละเอียดอ่อน ช่างทำแหวนดั้งเดิม
จินตนาการหัวแหวนรูปปู ปลา กุ้ง เต่า จากโลกธรรมชาติรายล้อม

**“ช่างแหวนต้องเป็นหนึ่งเดียวกับมันครับ เข้าใจทอง เข้าใจพลอย
เข้าใจธรรมชาติของลายที่ถอดแบบมาจากสิ่งรอบตัว”** ทายาทช่างทำแหวน
คล้ายพาเรากลับไปสู่โลกดั้งเดิมที่หล่อหลอมตัวเขามา

ว่ากันไป นิยามสั้น ๆ ของแหวนกลไกจากช่างมนตรีก็อาจคล้ายคลึง
ร้อยโยงไปสู่ย่านโบราณริมน้ำแห่งหนึ่งกลางเมืองจันทบุรี

โลกที่ทุกอย่างคล้ายเป็นหนึ่งเดียว ทั้งทะเล แม่น้ำ ห่อมย่านการค้า
เนื้อกระทันไนมืดอณูมณี รวมไปถึงคนตัวเล็ก ๆ หลากหลายเชื้อชาติที่
ต่างก็ถักทอทิศทางบางเส้นขึ้นมา

เป็นหนทางเส้นเดียวกันที่ผสมกลมกลืนไปด้วยความหลากหลาย
อยู่อย่างงันเงียบคงทน

๑-๒. แหวนกลไกคืองานหัตถศิลป์โบราณ อันเป็นเอกลักษณ์ของจันทบุรี มักทำเป็นรูปปู ปลา กุ้ง ทุกวันนี้เหลือช่างทำแหวนกลน้อยลงทุกที หากเทียบกับงานเจียรไนและซื้อขายพลอย อันรุ่งเรืองของเมืองจันทรี

จังหวัดจันทบุรี

ย่านเก่าริมแม่น้ำจันทบุรีคือย่านการค้าโบราณบนถนนสุขาภิบาลที่เคยรุ่งเรืองของจันทบุรี เต็มไปด้วยแหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม รวมไปถึงวิถีชีวิตอันผสมผสานของคนไทย คนเวียดนาม และคนจีน จนเป็นเอกลักษณ์ ให้ท่องเที่ยวเรียนรู้ควบคู่ไปกับสถาปัตยกรรมโบราณอันคลาสสิกงดงาม

ที่กิน

ตลอดระยะทาง ๑ กิโลเมตรกว่า ๆ เต็มไปด้วยของอร่อยให้ลิ้มลองหลากหลาย แถบตลาดล่างมีเย็นตาโฟกั้งและข้าวพริกเกลือร้านป้าอีดริมน้ำ ขนมไข่ป่าไม้ ขนมพื้นเมืองอย่างขนมนี้มนวล ขนมโบ๋ ข้าวเกรียบปากหม้อ แถบท่าหลวงมีร้านไอศกรีมจรวด หวานเย็นชื่นใจ ร้านข้าวตังโบราณ ร้านกาแฟสด Cap

นอกจากนั้น ตลอดถนนสุขาภิบาลยังมีร้านอาหารริมน้ำ ร้านก๋วยเตี๋ยว และอาหารตามสั่งให้เลือกลองหลายบรรยากาศ ชนากันที่ถนนท่าสิงห์ ร้านจันทร์เป็นร้านอาหารพื้นเมืองเจ้าอร่อยของจันทบุรี ห้ามพลาดหมูชะมวง แสงว่า แกงลุมจากจ้อ ตำรับอาหารเวียดนามโบราณ

ที่พัก

เกษมศานต์ โรงแรมเก๋ สวยสบาย บนถนนท่าสิงห์ โทรศัพท์ ๐ ๓๙๓๑ ๑๑๐๐ และ ๐ ๓๙๓๑ ๒๓๔๐ เว็บไซต์ www.hotelkasemsarn.com

บ้านพักประวัติศาสตร์ หลวงราชไมตรี บุติกโฮเทลที่ตกแต่งปรับปรุงจากตึกฝรั่งโบราณหลังโอ่อ่ากลางย่านเก่าริมน้ำจันทรีได้อย่างมีรสนิยม โทรศัพท์ ๐๘ ๘๘๔๓ ๔๕๑๖ และ ๐๘ ๑๙๑๕ ๘๘๑๕ เว็บไซต์ www.baanluangrajamaitri.com

๓-๕ บ้านหลวงราชไมตรี คือโบสถ์เก่าแก่การอนุรักษ์ อาคารเก่าและการทำธุรกิจที่นำทั้งของชุมชนรับน้ำจันทบุรี พวกเขาลงทุนร่วมกันบริหาร หวังผลประโยชน์เพียงเพื่อฟื้นฟูอดีตที่เคยรุ่งเรืองของที่นี่ ออกมาให้ผู้คนอื่นได้สัมผัสอย่างลงตัว

บรรยายแผนที่ย่านเก่าริมน้ำจันทบุรี

๑. อาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล
๒. สะพานดำรงศรีรัตน์
๓. ตลาดพลอยตรอกกระจ่าง
๔. บ้านเรือนริมน้ำจันทบุรี เลขที่ ๑๙
๕. บ้านหลวงราชไมตรี

ขอขอบคุณ

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม
สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดจันทบุรี
คุณจำลอง คังคะศรี สำหรับการประสานงานเบื้องต้น
คุณสิริรัก คุณประภากร
นายกศมาคมส่งเสริมการท่องเที่ยวจันทบุรี
สำหรับการประสานงาน
และอำนวยความสะดวกในทุก ๆ ด้าน
คุณสุนันท์ ท่วม่วง สำหรับการพาเดินการเรียนรู้
เรื่องการค้าพลอยในย่านเก่า
คุณกฤษฏา วัฒนธัญญ์
เอื้อเฟื้อสถานที่สำหรับการเก็บภาพ
ย่านเก่าเมืองจันทบุรีจากมุมสูง
ชาวบ้านริมน้ำจันทบุรีทุกคน
สำหรับมิตรภาพและน้ำใจ
ที่มอบให้ระหว่างจัดทำสารคดี